

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSUGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, BANYAI ÁRPÁD, BOGA KÁROLY, DORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN
SÓLYOM JÁNOS, SZENTGYÖRGYI LAJOS ÉS ZANZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiaczter 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénytárnok címén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Tanóra előtt és után

A tanítói gyűlések tárgysorozatának legtöbb pontját a tanításra kitűzött tantárgyak anyaga és módszere fölött folytatott értekezések s az ezekből folyó vitatkozások töltik be; más szavakkal: arról tanácskozunk, hogy a tanítási órák perzeit mivel és hogyan töltsük el. Nem lesz talán érdektelen, már a változatosság kedvéért is, nemcsak a tanórák alatti, hanem az azok előtt és után töltött idő eseményeit is némileg figyelembe venni.

Nem az a czéлом, hogy a tanítónak a tanítási órákon kívül eső idejére bizonyos munka-programmot tegyek megbeszélés vagy megvitatás tárgyává, mert a tanítót, ki bizonyos határok között önállóan és saját egyéni belátása szerint rendelkezhetik szabad idejével, azokon a kötelességeken kívül, melyeket szabad óráiban hivatása lelkiismeretes betöltése érdekében végez, helyenként más-más foglalkozásra utalják úgy az egyéni, mint a helyi körülmények. Az én czéлом az, hogy egy pillantást vetve a tanítók által szabad idejükben bizonyos munkát végző és szórakoztató foglalkozásokra, azokat bár részben, néhol egy ide csatolt megjegyzés kíséretében, elősoroljam s alkalmat szerezzek a fölött is gondolkozni, hogy vajjon mik lehetnek azok a foglalkozások, melyeket a tanító szabad idejének arányában úgy tanítói, mint emberi kötelességeiből következtetőleg nem ide-oda kapkodással, hanem szellemi és anyagi haszonnal tervszerűen s egyéni hajlamaival megegyezően üzhet.

Alkalmoszerűnek tartok itt egy rövid párbeszédet közölni, melyet egy tisztviselő és egy tanító folytatott, a mint az olvasókörből véletlenül egy ajtónyitással távoztak.

- Jössz egy sétára?
- Most nem mehetek, mert elintézendő dolgaim vannak.
- Ugyan mi dolgod van?
- Ez, meg az, meg ez.
- Elvégezheted máskor.
- Akkor egyéb dolgom lesz.
- Hány órát töltesz te az iskolában?
- Én hetenként 18—20—24-et.
- Én azt az időt az irodában három nap alatt kiülöm.
- Más a te munkád az irodában s más az enyém az iskolában.
- Az csak beszéd.
- Beszéd biz'a, de nagyon fárasztó.
- Nem folytatom tovább, mert látom, úgy sem hagyod magad meggyőzteni.

— Persze, hogy nem. . . . .

Az ilyen véleményekkel szemben, ha nem is tárjuk fel minden dolgainkat, saját lelkiismeretünk megnyugtására szolgál, ha szabad időnket tervszerűen használjuk föl.

A foglalkozások önképzők és szórakoztatók lehetnek. A munka e két neme között határvonalat húzni, véleményem szerint nemcsak nehéz, hanem talán a lehetlenséggel is határos. E felfogásom igazolására hivatkoznom kell mindnyájunk azon közös tapasztalatára, hogy ugyanegy munka lehet valakire nézve szellemileg a legfárasztóbb, míg más abban kellemes szórakozásra talál; éppen úgy lehet valamely munka oly természetű, hogy míg egyfelől kellemesen szórakoztat, másfelől szerveztünknek minden erejét igénybe veszi és folytonos működésben tartja. E körülmények azt látszanak igazolni, hogy a kedvtelenséggel fűzött foglalkozások nem fárasztanak el annyira, mint azok, melyek hajlamaikkal nem egyeznek; s vannak foglalkozásnemek, melyek kellemes gymnastica gyanánt hatnak úgy a testi, mint a szellemi erőkre. Megkülönböztetésemnek csak az a czélja, hogy külön válasszunk némileg azokat a foglalkozásokat, melyeket önképzésből, s külön azokat, melyeket szórakoztatásból üzünk. E meghatározással szemben azt kérdezhetné valaki, hogy hova sorozható a foglalkozások ily csoportosítása mellett a hivatalos kötelességből kifolyó oly munka, mely sem a szellemi tehetséget nem fejleszti, sem nem szórakoztat, hanem egy megkezdett irányban bizonyos gépiességgel foglalja le az emberi szervezetet? Ezen kérdésre feleletem az, hogy a tanító munkája, jól felfogott hivatásából kifolyólag a mind untalan jelentkező ujabbnál újabb szemléletek és tapasztalatok által annyira változatos, hogy itt gépiességről beszélni legfőkébb kivételként lehetne. Nem szándékom az itt főlemlíthető kivételekre kiterjeszkedni, azért merőben eltekintek a tanító gépies foglalkozásaitól.

Elsőknek kell tekintenünk a tanítónak azokat a foglalkozásait, melyekkel tanításait könnyen felfoghatóvá, maradandóvá és a gyakorlati életre haszonvehetővé teszi. Ilyenek: a szükséges szemléleti eszközök előteremtése s ezeknek gyakorlati alkalmazását feltételező tanulmányok, a tanítási anyag feldolgozására szükséges előkészületek, a tanítási anyagnak és időnek czélszerű arányba állítása, a tanulók írásbeli dolgozatainak a javításra való előkészítése, a mulasztásokról s más egyebekről kívánt statisztikai adatok összeállítása, a szülőknek időnként a tanulók magaviselete, szorgalmáról s előmeneteléről való értesítése

és végül még a tanulók közt felmerülő betegség s minden oly esetekből kifolyó intézkedések, melyek az iskolai hatóságokkal, vagy az érdekelt szülőkkel való érintkezést teszik szükségessé. Az elősorolt foglalkozások kiegészítéséhez tartozik a tanító-testületi és tanító-egyleti gyűlésekben való részvétel, az időnként megjelenő pædagogiai művek tanulmányozása és szaklapok olvasása. Azt megengedem, hogy az erkölcsi és szellemi nevelés sikerét feltételező tanítói kötelességek általam itt csak hézagosan vannak fölemlítve, s talán más alkalommal csekélységemnek is jutna eszébe a felsoroltakat egygyelmással kiegészíteni; de egyuttal azon szerény meggyőződésnek is bátor vagyok kifejezést adni, hogy a fennebb említett foglalkozások nemcsak elodázhatlan kellei a tanítás sikerének, hanem egyszersmind a tanítónak szoros kötelességeihez fűződnek.

(Folytatása köv.)

Tóth Károly.

Gondolatok a falusi népiskolákról.

Szép és magasztos célja volt br. Eötvös Józsefnek a magyar népoktatási törvény megalkotásával. Az egész népet, vagyis mindenkit kivétel nélkül be akart vezetni az általános műveltség szent csarnokába. Tagadhatatlan, sőt elősmert tény az azótai óriási haladás; azonban az is tagadhatatlan, hogy a mai népiskola bár sokat tanít és nevel, de hivatásának még sem felel meg úgy, a mint azt Eötvös akarta volt. Nem szólok az elhanyagolt, silány viszonyok között tengődő népiskolákról, melyek alig- vagy épen nem is haladják meg a régi lezke-mondató iskolákat; hanem szólok azon állami és községi iskolákról, melyek a statisztikai kimutatásokban mint *jók* szerepelnek. Ezek közül is csak a falusi elemi népiskolákról, mivel ezeknek viszonyaival vagyok közelebbről ismerős.

A legtöbb falusi elemi népiskola meglehetősen fel van szerelve tan- és szemléltető eszközzel. Rendesen egy tanító és egy tanítónő van alkalmazva. A tanító taníthat fiu-, s a tanítónő hat leány osztályt; vagyis világosabban szólva: két szál tanító tanít egy fedél alatt tizenkét osztályt. Ennél több ok nem is szükséges, hogy kimutathassuk, miért nem felel meg a mai népiskola a br. Eötvös ideáljának. Hogy is lehetne egy tanítónak hat osztályt hetenként 30 óra alatt sikeresen tanítani és nevelni, „ha mindjárt angyaloknak nyelvén szólna is.“ Hiszen ebből egy osztálynak egy héten csak 5 órai szóbeli tanítás jut, de még annyi sem, mert az óra közötti szünetek ebből még leütendők. Mondják, hogy ez nem épen így van, hiszen magán-foglalkozással mindig, minden osztály el van foglalva, s ez sokat pótol. Én is tudom, hogy valamit pótol, de ez az időhöz mérten igen kevés, s a mi kevés is lélek nélküli munka.

Már csak ebből átláthatja minden higgadt gondolkozású ember, hogy a mai népiskola nem épen a legjobb alapon áll. De ha hibás az alap, hibás az épület is; és ha hibás, módot kell keresni az orvoslásra. Midőn ezeket mondom, világért sem célom az állami törvény lebirálása vagy épen kárhóztatása. Én erre elégtelen is lennék; csak szerény véleményemet vagyok bátor nyilvánítni. Az elbirálást nálamnál avatottabbakra bízom.

A falusi elemi népiskolát én céljainak megfelelően szervezve úgy látnám jónak, ha:

1. A tankötelezettség a 7-ik életév betöltésével kezdődne, s a 15-dik életév betöltésével végződne.

2. A rendes tanfolyam is, az ismétlő tanfolyam is állana 4 osztályból.

3. Mind a két tanfolyam lenne vegyes osztályu, s így egy tanító csak két osztályt tanítana.

4. A rendes iskolások járnának hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken. Az ismétlősök pedig szerdán és szombaton egész nap.

Igaz, de ez nagy visszaesés lenne! — mondják sokan. A látszat lehet ez, de nem a való. Igaz, hogy én a 7-ik évvel kezdeném a tanítást, s csak négy évig tartó rendes, és négy évig tartó ismétlős tanfolyamot kívánnék, de megjegyzem, hogy az így elveszített egy év sokszorosan ki lenne pótolva. Mert, ha egy tanító 6 osztály helyett csak kettőt taníthatna, bizonyosan több és állandóbb sikert érhetne mind az oktatás, mind a nevelés terén, kivált ha az ismétlő iskolán is megtarthatná irányítólag a kezét.

De vegyük csak rendre.

A tankötelezettséget azért szeretném a 7-ik év betöltésével kezdeni, mert a gyermeki test még eddig nincs eléggé megerősödve, s mert a statisztikai adatok igazolják, hogy a legtöbb iskolai betegség épen a 6—7 éves kor között szokott fellépni. Továbbá elvem szerint több idő jutván az oktatásra, a gyermekeket többre is lehetne képesíteni. Igen de a 6 éves gyenge gyermeki agy nem bírná meg, s így a túlfeszítés vissza hatást, butaságot szülne.

A mostani viszonyok közt egy tanító 6 oszt. tanítva egész éven át taníthat 960 órát, ha hetenként 30 órát és 8 havi tiszta tanidőt számítunk. Míg az én elvem szerint, ugyancsak 8 havi tanidőt, de csak heti 20 órát számítva, két osztályt egész éven át taníthatna 640 óráig. Vagyis: most egy osztálylyal közvetlenül foglalkozhatik egy egész év alatt 160 óráig; az én elvem szerint pedig 320 óráig. Ez pedig óriási különbség. Kivált ha még hozzá számítjuk azt, hogy az ismétlő iskolának most van heti 5 órával évenként 160 órája, s az én elvem szerint lenne 320. Ezek a számok világosan mutatják az időnek célszerű beosztásából eredhető nyereségeket. A népiskola növendékei a 12-ik évök betöltése után lesznek ismétlősök; s bár minden évben egy év szülőttei kerülnek ki a rendes iskolából, mégis alig harmada az ismétlősöknek végezte el a 6 osztályt. Ennek az az oka, hogy a tanítónak kevés ideje jutván egy-egy osztály tanítására, csak a legszorgalmasabbak, s az éles fölfogásúak képesek egy-egy osztályt haladni évenként. Nagy része a tanulóknak a 6 éven keresztül egy-két osztályt kénytelen ismételni, s így a 12 éves kor elérésével nem végezheti a 6 osztályt. S ha 6 évig nem tudta eleget nyomorítani az iskolát, még ezölnkösködik 3 évig a többinek nagy hátrányára. Mert vagy a rendes 3 ismétlői osztályba beosztva tanulja a törvény által rendelt anyagot a többivel, a mit nem ért, s a tanító mind untalan felesleges magyarázatokkal, kitérésekkel kénytelen elfecsérelni úgy is rövid idejét, s még sem tarthat lépést a 6 osztályt végzettekkel, a tanuló még azt is elfeledi a mi keveset tanult volt; vagy pedig kénytelen lesz a tanító minden év szülőtteiből annyi osztályt alkotni, a hányat még nem végeztek el. Ezek azonban csak az anyagi előnyöket világítják meg. Sokkal fontosabb ezeknél az elvemből folyó erkölcsi előny. Ugyanis most a mindennapi iskolából kikerült gyermek már nagynak, okosnak érzi magát, és nem ismer a világon senkit, a kinek szót fogadna, de még olyat se, a kinek tanácsaira ő reá lenne szorulva. Ha pedig az én elvem szerint a tanító tovább is megtarthatná befolyása alatt az ismétlőt, az üdvös eredmény nem maradhatna el.

Vegyes legyen mind a két tanfolyam. Igen de káros a két nem összevegyítése, mondják az elkülönítés

hivei. Nincs miért annyira elfogultaknak lenni! Hiszen melyik szülőnek jut eszébe két, vagy három leányát ugyanannyi fiától egészen elkülönítve nevelni? Talán azért kell elkülöníteni, mert kár, ha a fiuk természetes rakoncátlansága a leányok természetes szentesége, mint példa által zaboláztatik? ... Avagy az a kár, hogy a büntetés feletti szégyen mind a két nemet visszatartja az apróbb hibák elkövetéseitől. ... Vagy pedig az a kár, ha a tanulás és jó magaviselet feletti nemes verseny áldásos sugarai árasztják el az iskolát? ... Nem! ez mind nem kár, — mondják — hanem az a kár, hogy a míg a tanító nincs köztük, sok mindenféle rosszat tehetnek, és sokra is taníthatják egymást. Hát ha el vannak különítve, mindezt nem megtehetik-e? Bizony, bizony „egy rothadt baraczk egész kosárral megronthat.“ De hát a tanító azért tanító, hogy a növendékei ne legyenek magukra soha az iskolában. Mindig ő legyen a legelső az iskolába menéssel s ő legyen az utolsó az onnan való távozással.

Az elkülönítésnek mi, a kik mint szegény sorsuak tanultunk, mi éreztük csak igazán a kárát. Leányok, nők társaságát kis korunktól fogva nélkülöznünk kellett, s mikor kiléptünk az életbe, egy valamire való társaságban még szólni sem tudtunk, mert a nők kedélyéből kisugárzó meleget soha sem éreztük. Innen ered az, hogy a hozzánk hasonló, az ujon alkotott családba oly nehezen találják bele magukat, s fr. családi tűzhelyeik helyett egyebütt keresnek maguknak szórakozást. Ez a legtöbb szerencsétlen családi tragoedia szülő oka is; ez neveli a világ gyűlölő aglegényeket is.

Férfi és nő egymásért vannak teremtve, egymás nélkül nem élhetnek; miért kell hát őket elkülönítve nevelni? Talán azért, hogy mikor összekerülnek együtt ne élhessenek? Okvetetlen együtt kellene nevelni a két nemet. Ne higgye senki, hogy az összevegyítés erkölcselenségre vezetne; hiszen nem szorul bizonyításra, hogy régen mikor a kántori iskolákba járt a két nembeli gyermek sereg, az erkölcs sokkal magasabban állott mint ma. Pedig a mai fiatalság elkülönítve neveltetett. De hiszen épen ez a baj! Régen együtt jártak, s megtanulták egymást kölcsönösen tisztelni; ma külön járnak, s megtanulják egymást megvetni, mintha nem egy anyagból valók volnának, s nem egy cél felé kellene törekedniök.

Azért óhajtanám, hogy a mindennapi iskolások hetenként csak négy nap járjanak, mert ennyi idő alatt két osztálynak egy tanító elég órát adhatna minden tantárgyból, és minden tantárgyat kellőképen feldolgozhatna. A közbe maradó napokra pedig lehetne mindig valami dolgot hagyni, mit könnyen, megerőltetés nélkül magukra elvégezhetnének. Nem értek ez alatt valami írásbeli feladatot, mert ennek én határozott ellensége vagyok; hanem igen olyan tanulni valót, melyet az iskolában már tárgyaltunk, megértettünk, s csak az állandósítás végett hagynók ki, pl. egy költemény beemlézését, szorzó táblát, történelmi, vagy földrajzi részletet. Így ez a két közbe eső nap sem lenne reájok elveszve, s az ismétlősökre nézve pedig felszámíthatlan nyereség lenne; mert nem lenne többé az ismétlő iskola csak statisztikai töltelék, miként ma, hanem lenne iskola, melyben rendes fegyelem mellett rendszeres tantárgyakat lehetne tanítani; s nem csak a mindennapi iskolában tanultak állandósítása lenne a cél, hanem a meglévő alapra emeletet rakni, s az erkölcsös életben végkép megszilárdítani, a különben könnyen elhajló ifju lelket. A mai népiskolának igen nagy hiánya, hogy a gyermeket akkor hagyja magára, mikor leginkább reá van szorulva az észszerű, szeretetteljes felügyeletre. A 12-ik év betöltésével az iskolába csak azért megy, mert muszáj! Otthon szülőinek nem

fogad szót, s nem is erőltetik; az iskolából kinőtt; a polgári törvénytől pedig akár egész éjjel ordítozhat. Elvezi is ezt a szabadságát teljes mértékben; hogy is ne, hiszen ma holnap nagy legény lesz! ... Fájdalom ritka éri meg, mert addig testileg lelkileg eltöprel, s az a ki VI-ik osztályos korában a vizsga disze volt, egy néhány év múlva a falu szégyene lesz. A leányok nagy része a pártát ma csak hiréből ösmeri, mert mire őt is megilletné, már nem érdemes reá. ...

Nem én vagyok az első, ki ezeket papírra vetém, s nem is én leszek az utolsó. Annak örülnék leginkább, ha szerény soraim másokat is gondolkodóba ejtenének, s mások is megtennék ez irányban javaslatokat. Én a világért sem tartom szerény egyéni véleményemet a legjobbnak; mások tehetnek ennél sokkal jobb javaslatokat, melyek előtt tisztelettel fogok meghajolni.

Elvemhez képest a tankönyvek nagy része is kiküszöbölendő lenne, mivel az egyes osztályok fokozottabb igényeinek nem felelhetnének meg. S hogy az egész országban a tanítás egyöntetű legyen, minden tankönyvre, megjelölve a főbb irányelveket, pályázatot kellene hirdetni; s kitűnő szakférfiak beható bírálata alapján a legjobbat elfogadni és kötelezővé tenni. Az ilyen bíráló bizottságokat legjobb volna a tanító-testületek kebeléből a tanítók által választott egyénekből alakítani. Ennek is igen nagy haszna lenne. Egyfelől az abban résztvevők reá volnának utalva a szakjokban való tökélyesedésre, s mindenik tanító igyekeznék, hogy az elsők, a jobbak közé számítsák; másfelől pedig a bírálókat fizetni szokott díjak a különben is szigorú helyzetben levő tanítók jobban elférnének, s a tanítók tán jobban is megoldanák feladataikat, mint azok, a kik az elemi iskolát csak elméletből ismerhetik.

Mert akár hogy vesszük is, minden mesterember maga tudja legjobban, hogy milyen szerszámmal dolgozhatik legjobban.

Földes Károly.

A szóról-szóra való emléztetés módjának, tárgyainak s értékének meghatározása a népiskolában.*)

Megengedi a t. bizottság, hogy mielőtt egyáltalában e kérdést illetőleg nyilatkoznám, mindjárt kezdetben kérem, hogy a „magolni“ igét a szóról-szóra való tanulásal egyen-értékűnek, még rövidség okáért se használjuk, mert a „magolás“ az anyagnak oly módon való szóról-szóra bevágását jelenti, mely minden körülmény között butító, értelem nélküli szót és megint csak szót szed magába a tanuló ilyenkor; rideg, lelketlen váz az, melyre még visszaemlékezni is kín és nyomoruság; ez a tanulás örömet nem szerez, nem lelkesít többre, jobbra; az agyra termékenyítőleg nem hat; és végül a tanítóra nézve legalább is lealázó az ily magoltató mód használása.

Ne használjuk tehát e szót: „magol“ akkor, pedig szoktuk, mikor valaki érti azt, a mit szóról-szóra is megtanul, mikor akár saját jószántából, akár a tanító meg-hagyásából tartalmilag lélekemelőt, alakilag egészen helyes, szép olvasmányt, minden ízében magáévá tesz.

E szó „magol“ helyett ne használjuk az „emlézést“ sem, lévén ez barbár egy szó, hanem talán inkább, hogy: „könyvnélkülöz.“ Persze magam is belátom, hogy ez sem az, melyre szükségünk van, de valamivel jobb a régi rossznál.

Az előbb jelzett különbség megílévén a „magolás“

*) Felolvasás nevelésügyi bizottságunk 1890. április 29-kén tartott gyűlésén.

és a „könyvnelkülözés“ között, kérdezhetem: Ugyan ki lehet barátja a magolásnak? Kit ne keserítene el, bármi keveset érdeklődjék is, esetleg a tanuló iránt, de melegen érez az „ember“ iránt, ha egy tanulót darálni hall! Szegény csaknem lélegzetvétel nélkül fujja a leczkét: bezzeg zakatol a gép, de munkát nem végez! A chinai imádkozó gép jut eszünkbe, hol egyet kell csavarni és legördül azon az „ima“ és állítólag a jó istennek, nő meg az emberek lelki megnyugvásának is elég van téve!

Nevetünk kellene; de bosszuság és bánat fog el, mert lelkiismeretes utánjárással az a gyermek lehetne értelmes, azt a kicsit, a mit tud használhatná önmagának; az a csepp tudás nem lehetne oly parányi, hogy rajta tovább-tovább építeni ne lehetne és úgy tönkre van téve a „kitűnő“, gyermek! Szándékosan mondom tönkretéve, mert csak az, kinek szerencsétlensége volt oly tanítványhoz is jutni, ki így volt „vezetve“, mondhatja meg, hogy lehet-e valamit egy oly gyermekkel elkezdeni és főleg nyilvános iskolában, hol a minimum 70 gyermek egy tanítóra, lehet-e valamit tenni és mikor? s hogy látva azt a csekély haladást az értelmes tanulásban, csökönyös megállásnak nevezhetném inkább, nem kételkedik-e ilyenkor a tanító önmagában, hogy vajjon tud-e ő egyáltalában tanítani? Vajjon elég-e itt, ha az olyan tanító nevét az ember csupán megjegyzi, de jól s ugyancsak vigyáz arra, hogy abból az iskolából valahogy hozzá ne kerüljön még egy olyan?

Es van ilyen gyermekből egész osztály!

Kérem jusson eszébe minden tagtársamnak, hogy egyáltalában nem ismer-e olyan tanítót, kinek módszere annyi: „Aztán innen eddig lesz felhagyva a leczke!“ És aztán jön az óra, a tanító mondja a címet és az áldozat elmondja nagyszerűen elejétől végig. A tanító ugyan észreveszi, úgy néha-néha a magába szállás, önbírálat órájában, hogy talán ez így még sincsen egészen jól, nem is érti a gyermek azt, a mit beszél egészen, épen, „nő de nem baj, majd ha fel nő!“

Hogy az ily tanító nem veszi észre, hogy az ő lelke is hogy szárad össze? Hogy neki az az iskola Sodoma és Gomora? S hogy az ilyen tanító nem szokik meg saját iskolájából? Vannak, vannak ilyen tanítók is, de hála istennek ezek is elmondhatják már: „Pusztulunk, veszünk!“

(Folytatása köv.)

Pap Mari.

Tanítói kibúcsuzás.

Kisgyörgy József dombói nyugalmazott, öreg tanító, kit érdemei elismerésül ő felsége a király koronás ezüst érdemkeresztel tüntetett ki, e hó 5-én tartotta az ottani unitárius templomban szép kibúcsuzó beszédét. Alapigéül vette az apostoli cselekedetek könyve XX. r. 18. és 28. verseinek ezen szavait: „Ti tudjátok az első naptól fogva, melyben ide jöttem, hogy mint viseltem magamat ti közöttetek abban az egész időben. Viseljétek gondot azért magatokról és a nyájáról, melyben a szentlélek vigyázókká tett titeket.“

A nyugalomba lépett 74 éves tisztos öreg, ki a dombói díszes unitárius egyháznak 48 évig volt munkás, sze-

retett tanítója, már az ima kezdetén könyvezésbe juttatta, a templomban zsufolásig összegyűlt, helybeli és vidéki, minden rendű hallgatóság legnagyobb részét.

Megható is volt, midőn elérzékenyülve köszönte meg az egzek urának a hosszú életet, egészséget, a fontos munkabani segédelmet, melyben őt részesítette; midőn elbúcsuzott azoktól, kiknek nem csak gyermekeit, de szülőiket is tanította; midőn csendes nyugalmat kért Istentől a sirban nyugvókra, kikkel együtt munkált ezen egyház ily szép virágzásáért; midőn kérte a népet, hogy legyen a felvilágosodás, az ismeretek, a tanítók és papok, mint ezek terjesztői iránt ezután is oly érdeklődéssel, szeretettel és tisztelettel, mint eddig volt, s midőn kinyilatkoztatta, hogy nem mint tanító és kántor, mely terhes munkákra már az öregség és gyengeség miatt képtelen, hanem mint csendes, békés, magányos polgár továbbra is dombói lakos kíván lenni, hogy teljesedjenek be rajta is a nagy költő eme szavai: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely; áldjon, vagy verjen sors keze: itt élned, halnod kell.“

És ezekből kifolyólag kérte a népet, hogy szeretettel között a temetőben, kiket 48 éven keresztül ő temetgetett el, adjon neki is egy nyughelyet.

Elbúcsuzott a templomtól, melyben példányszerűen, buzgó vallásossággal szolgált az egy igaz Istent, s a díszes egyháznak századokra szóló, szilárd állást kívánt, hogy benne hálát adhassanak a boldogok és vigasztalást nyerjenek a szerencsétlenek.

Végül helybeli lelkész, t. Ütő Lajos urtól vett érzékeny búcsút, kivel több mint 20 éven át mivelte az úr szöllőjét az ismeretek, a vallásosság mezején békességben és szép eredménynyel.

Kijövet a templom ajtóban a helybeli lelkész üdvözölte a nép nevében az öreg urat, mint érdemekben megőszült szolgatársát; azt az embert, a ki hathatósan befolyt arra, hogy Dombó lakossága a kis-küküllőmegyei falvak lakói között felvilágosodottságban, értelemben és vallásosságban az első helyen levők között áll; azt az embert, ki a kisdetek nyári menhelyét és a most is virágzó polgári dalkört megteremtette, mely utóbbinak kezdettől fogva vezetője is volt a mai napig.

Őt az ismerős tanító kartársak is mindnyájan tisztelik, becsülik és szeretik s a hosszú multban átélte csendes munkás és vallásos életet követendő mintaképnek tekintik.

Sajnos, hogy a szűkkörü, családias értesítés miatt ez éppen nevelésügyileg fontos ünnepélyen a tanító kartársak nem vehettek részt. Azon tanító egyesületet, melynek Kisgyörgy József kezdettől fogva szeretett tagja volt, csak egyedül Agyagási Sándor dicsőszentmártoni állami isk. tanító lehetett szerencsés képviselhetni.

Templomozás után a helybeli és vidéki intelligencia és presbiterium mintegy 30-an voltak hivatalosak az ünnepelt házához az általa adott közebédre, hol az öreg tanító úr különböző szempontokból lett felköszöntve: Rédigér Árpád esperes, Ütő Lajos, Molnár János lelkészek, Agyagási Sándor tanító és a helybeli kurátor által.

Sok ily öreg és munkás tanítója legyen idők folytán a magyar hazának!

Agyagási Sándor.

T Á R C Z A.

Az élvezeti szerekről.

(Vége.)

Egy a coffeinhoz vegyi tekintetben igen közel álló és vele hasonló hatású alkatrészt tartalmaz a cacaobab,

melyből a csokoládé készül. A cacao a cacaofa (theobroma cacao) gyümölcsmagva. Előjön Mexikóban, Guatemalában, Nicaraguában, Caracasban, Indiánában és az Antillákon, újabb időben azonban Afrikában és Ázsiában lesz mü-

velve. Ható alkatrésze a theobromin. A cacaobab már nemcsak élvezeti szer, hanem egyúttal igen becses tápszer, mert súlyának felét zsírok képezik és ezen kívül még körülbelül 12% fehérjét is tartalmaz. Miután a belőle készített csokoláde a csekély súly és térfogat mellett, melyet elfoglal, annyi tápanyagot foglal magában, mint alig valamely más tápszer, azért már a hadseregnek háborúban való élelmezésére is ajánlották.

A mint láttuk, az eddig említett narkotikus élvezeti szerek nagy hasznára vannak az emberiségnek; vannak azonban és sajnos nem kis számmal oly narkotikus élvezeti szerek is, a melyeknél a ható anyag nem oly ártatlan mint a coffein vagy a theobromin.

Vegyük például az opiumot, a mák (papaver somniferum) besűrített nedvét. Ebben a különböző narkotikusan ható anyagok egész sora mutatható ki, a melyek közül a legfontosabb a morphiium. Nagy mennyisége az opiumnak föl lesz ugyan használva a becses gyógyszer, a morphiium és más alkaloidák előállítására, a legnagyobb mennyiség azonban részegítő élvezeti szernek lesz felhasználva. Az opiummal való visszaélés különösen keleten, a törököknél, görögöknél, perzsáknál, főleg azonban a chinaiaknál fordul elő. Északamerikában és Angolországban is élvezik elegendő. Az opiumevők halvány, lesoványodott alakok kinyújtott nyakkal, elhaló szemekkel és dadogó nyelvvel szánalmat keltően néznek ki. Az opiumevők 0.03 gr. opiumnál kezdik és felviszik sokszor 7.5 gr.-ig. Kevés opiumevő ér el magas kort. Chinában opiumpipából szívják az opiumot. Mellözve e szerencsétlenek opiumévezet utáni állapotjuk leírását, áttérek egy másik szintén nagyon elterjedt élvezeti szerre: a hasisra. Ez különösen Törökországban, Arabiában, Északafrikában, Perzsiában és Középpindiaiban lesz használva. Ez nyerve lesz egy kenderfajból (Cannabis indica), a mely rokona a mi kenderünknek, csak hogy sokkal nagyobb mennyiségben tartalmazza a ható anyagot, a Cannabint. A hasis praeparatumot a növény különböző részéből készítik s azután összekeverik vajjal, fűszerrel, mézzel, átalakítják labdacsokká és vagy megeszik vagy pedig pipából szívják. Túlmennyiségben élvezve az örvöngés bizonyos nemét és öldöklési kedvet idéz elő; kis mennyiségben azonban, legalább a keletieknél, vidámságot és kellemes álmokat okoz. Európában csakis gyógyszerül lesz használva. Délamerika indiánjai egy maszlagfaj (datura sanguinea) gyümölcsmagvából készítenek egy részegítő italt, a Tanga-t, a melynek ható anyaga egy ismert erős mérge, a daturin.

Egynehány északázsiai népfaj a légygombából készít magának narkotikus italt, a mely légygomba tudvalevőleg szintén igen erős mérget tartalmaz.

Peruban, Boliviában és a szomszédos tartományokban úgy a spanyolok, mint az indianok nagyra becsülik a Koka-t, a mely felvidámít és az éhség ellen véd. A Koka növény egy 7—8 láb magas bokor. Ennek szárász levelét összekeverik valamely növény hamvával és ezt rágdicsálják.

Egy nagyon elterjedt élvezet a betel-rágás. Kelet-Indiában, China partjain, Ausztráliában, Polyneziában mindenütt divik ez. Az araka pálma diójából levágnak egy darabot, ezt összekeverik kagylóhéjból nyert égetett mészszel, ebből begöngyölitnek a betelbors levelébe, és ezt rágja azután fiatal és öreg, férfi és asszony. Afrika nyugati partjain valamint Középpafrikában ép ily módon rágdicsálják a Koladiót.

Befejezem az élvezeti szerek elősorolását, és még csak egyet említek föl, a mely talán valamennyi között leginkább el van terjedve és ez a dohány. Ennek narkotikus anyaga a nicotin. A dohányt három módon él-

vezik, t. i. vagy füstjét szívják, vagy szippantják, vagy pedig rágják (bagó). A dohánynak az emésztésre vonatkozó hatásáról Bikfalvi a saját, valamint mások kísérletei alapján azt tartja, hogy a nem túlságos dohányzásnak a gyomoremésztésre nincs hatása, ellenben a sok dohányzás, mivel a dohány alkatrészei a gyomornedv savanyú hatását közönbösítik, a gyomoremésztésre zavarólag hathat.

Bibro, a ki az ember narkotikus élvezeti szereivel behatóan foglalkozott, a következő adatokat közli. A kávé levéből készített vizkivonatot két millió ember élvez. Paraguay és Matetheát iszik 10 millió. A Koká-t hasonlóan 10 millió ember használja. 50 millió ember él Kakaóval, és pedig vagy csokoláde alakjában, vagy más alakban fogyasztva azt. Kávét iszik 100 millió ember, ugyancsak ennyi rágja a betelt vagy élvezi ennek kivonatát. 300 millió ember eszi vagy szívja a hasist; 400 millió opiumot élvez és 500 millió iszsa a chinai theát. Végre a föld összes ismert népei élvezik a dohányt és így bátran mondhatjuk, hogy az egész földön nincs oly tartomány, a hol a lakók nem élveznék a felsorolt (vagy fel nem sorolt) narkotikus élvezeti szerek egyikét.

Dr. Koch Ferencz.

PAEDAGOGIAI ESETEK.

48. „Nem vettem észre őket.“ Egy elemi iskolai III. oszt. magántanuló, ki egyéb kitünő tulajdonságai mellett kitünő megfigyelő tehetséggel is bírt, magánfoglalkozásul egy reggel, a mikor testben-lélekben még egészen frissen volt, feladtam, hogy mindazon tárgyak neveit, a melyeket maga előtt az asztalon láthat, irkájába írja le. Szándékosan több tárgyat tettem az asztalra, mint a mennyi rendesen rajta volt, de mind olyanokat, a melyeket névszerint is jól ismert. Azután magára hagytam. Mintegy husz percz múlva jön jelenteni, hogy készen van.

— Mindenik tárgy nevét leírta?

„Mindenikét.“

— No menjen vissza az asztalhoz s nézze meg még egyszer jól, hogy valamelyikét nem hagyta-e ki? Megy, s a mikor visszajön, jelenti, hogy az iránytű: nevét kihagyta volt, de most leírta azt is.

— S így már egyet sem hagyott ki?

„Egyet sem.“

— No menjünk s nézzük meg. — Bemegyünk a szobába, a melyben írt. „Tintatartó, toll, könyv, vizes üveg, gummi, vonalozó, szivartárcza, tolltörő, kefe, iránytű“ ezeket leírta. De ezt (íron) leírta-e?

„Nem.“

— Hát ezt (papírvágó)?

„Nem.“

— Hát azt (pohár)?

„Nem.“

Nem írta le a tálca, a levélnyomtató, a krajczár, a kréta, a zsebkés, a kiló és a levél nevét; pedig ezeket is mind megláthatta. Miért nem írta le ezeket? kérdém.

„Nem vettem észre őket.“

Ez az igaz. Nem vette észre pedig azért, mert valahányszor egynek a nevét le akarta írni, mindannyiszor az összeset nézte, s az összesből nem látszottak ki az egyesek.

— Most nincs időnk, hogy újra kezdve írja le mindeniknek a nevét, hanem a helyett most csak sorolja el szóval, de egyet se hagyjon ki ám. Próbálta, de egynehányat megint kihagyott.

— No nézze, most én fogom előszámlálni: kréta, tolltörő, vonalzó, — s így tovább, rendre véve egyikről a másikra, mindeniket előszámláltam.

— Hagytam-e ki vagy egyet?

„Nem.”

— Meg tudná mondani, hogy miért nem?

„Mert úgy vette, a mint egymás mellett vannak.”

— Igen bizony: rendre, a mint egymás mellett és egymásután vannak. Magának is így kellett volna tennie, s akkor maga sem hagyott volna ki egyet sem. (De természetesen nem tudta, hogy rendre kell venni.) Hát sorolja most maga így el. És rendre véve, a mint egymás mellett és egymásután állottak, mindenik tárgyat megnevezte, észrevette mindeniket.

Hány ember van, hogy elmegy száz tárgy mellett, a nélkül, hogy egyet is meglátva, mert szeme, figyelme nincs iskolázva. Bejárja a mezőt aratáskor s nem látja az aratókat. Órákat tölt a képtárban, s kijöve, nem tudja, hogy mik s milyenek vannak a képtárban. Nagy várost megy nézni, s a mikor haza jön, képtelen leírni, hogy milyen az a város. Tegyen próbát akárki, ne egy III., hanem egy VI. oszt. tanítvánnyal, kívánva tőle, hogy mondja el, miféle tárgyak vannak otthon, az udvarokon? mert nem tudja elősorolni.

Boga Károly,

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanítóttest. gyalui köre e f. t. évi első rendes gyűlését f. hó 4-én tartotta meg Méréban, a közs. isk. helyiségében. E gyűlést érdekessé tette az, hogy a kör tanév elején 8 évi fennállása alatt még nem tartott gyűlést. A többi gyűlésre vagy a t. év közepén, v. az év végén voltak. A tagok 3 kivételével mind jelen voltak. Mint vendégeket láttuk a mérai iskolaszék több tagját, ezek közt volt az isk. ügye iránt érdeklődő elnök tiszt. Benedek Ferencz, ev. ref. pap, kinek buzgóságát hirdeti az ezen évben emelt új iskolaépület. Az iskola a község legszebb épülete ugyan, de nem a legalkalmasabb helyen épült. Vendégeink között tisztelhetjük továbbá Székely Sándor szucsáki ev. ref. papot és Benedek János kolozsi áll. isk. igazgatót.

Gyűlés előtt Gáspárik Ilona mérai közs. tanítónő tartott nyilv. tanítást az írva-olvasás előgyakorlataiból. (Az iskola, az építés bevégezése okán, e hó 2-án nyílt meg.) A tanítást érdemleges és tárgyilagos vita követte, mely után a tanítást sikerültnek nyilvánította a kör.

A tulajdonképeni gyűlést 10 óra után Bocz István elnök nyitotta meg. A mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után az új tisztikart alakították meg. Elnök lett Józsa Dániel győrő-vásárhelyi áll. isk. ig., jegyző Póczy Gy. gyalui áll. tanító.

Józsa Dániel megköszönve a maga és tisztársai nevében a kör bizalmát, helye elfoglalása után, felszólítására Földes Károly mérai közs. tanító olvasta fel: „Gyertyánffy-Kiss-Radó ABC és olvasókönyv” cz. tankönyvről írt bírálatát. Bíráló a mű ismertetésében egyoldaluan járt el, a mennyiben csak a könyv hiányaival foglalkozott s jó oldaláról egy szóval sem emlékezett meg. Ezután Kabós Emma szucsáki áll. tanítónő tartott felolvasást a jutalmazásokról. Felemlített egy párt azon okokból, melyek miatt a paedagogusok egy része a jutalmazások ellen foglal állást; ezekkel szemben az életből vett tapasztalatokkal igyekezett kimutatni, hogy a jutalmazások szükségesegek.

Mindkét felolvasást élénk eszmecsere követte. A tankönyv-bírálatot Bitay Gy. szucsáki áll. isk. ig. ellenbírálatra kérte ki.

A vita után Bocz István gyalui áll. isk. ig. indítványára a kör gyűlés Kozma Ferencz, Kolozsm. kir. tanfelügyelőjének, nevenapja alkalmából a következő táviratot küldötte: „Becses nevenapján fogadják tiszteletünk, szeretetünk

és ragaszkodásunk kifejezését. A gyalui kör gyűléséből, Méréban, 1890. okt. 4. Józsa, elnök.”

Az indítványok során két tagból álló biz. küldött ki a kör a közs. iskola épületének megvizsgálására, megbízván őket, hogy jelentésüket a jövő gyűlésen tegyék meg.

A jövő gyűlés helye, ideje és tárgysorozata megállapítása után Józsa D. elnök megköszönte a t. vendégeknek és tagoknak érdeklődését s lelkesítő szavak után a gyűlést bezárta. Elnök zárszavai után Benedek Ferencz ev. ref. pap, isk.-széki elnök mondott köszönetet a körnek, hogy gyűlését Méréban tartotta meg. Örömeinek adott kifejezést, hogy a kör tagjai buzgóságuknak az által is kifejezést adtak, hogy a gyűlésre szép számmal jelentek meg. A kör életetésével s a kör tagok buzdításával végezte beszédét.

Ezután a gyűlés tagjai közébedre mentek. A d. u. folyamán a kör tiszteletét tette Benedek F. isk. széki elnöknel. A kör tagjai Méréból a jóleső tudattal távoztak, hogy Benedek F. isk. széki elnökben, az ottani közs. iskola s általában a népnevelés ügye buzgó és munkás tagot nyert.

A kolozsm. tanító-testület b.-hunyadi köre ez évi második rendes gyűlését f. évi októb. 6-án Kis-Sebesen tartotta meg. A tagok nagy része a délelőtti személyvonattal ment le, s azonnal a megérkezés után kezdetét vette Makfalvi Ferencz nyilvános tanítása, melyet az E. M. K. E. iskola I. és II. osztályában tartott. Az almafa tenyésztéséről egy kis történetet tanított meg, s azon gyakoroltatta az idegen ajku növendékekkel a magyar beszédet. A nyilvános tanítás után az elnöki megnyitó, jegyzőkönyv olvasás és elnöki előterjesztések következtek. Ez utóbbi pontnál érlelyes hangu felszólalások voltak a miatt, hogy a tagok közül nagyon sokan maradnak el a gyűlésről, mert bár 21-en vettek részt, de 40 levén a tagok száma, sokan hiányoztak, kiknek csak egy része tett szabályszerűen jelentést elmaradásának indokairól. Ezzel szemben örvendetes jelenség, hogy dolgozatok készítésére számosan jelentkeznek, s jelenleg is anynyi munkálat áll a kör rendelkezésére, hogy több összefüggésben gazdag tárgysorozattal ellátható. A pénztárosi jelentést egyelőre fölkért bizottság tette meg, mely a pénz kezelését, pénztár könyvet s iratokat előlegesen megvizsgálta. A pénztárosi jelentésből kitént, hogy a 40 tagtól 1888—89. évről 6 frt. a hátrálék; 1889.—90. évre 14 frt. hátrálék van, tehát összesen 20 frt. Előbbi évekről nincs tartozás. Ezen eredményben jelenleg meg lehet nyugodni, ha tekintetbe vesszük, hogy f. évi május havában e kör tagjainál még 62 frt. hátrálék volt künn. A pénz szabályszerűen lett beküldve a központi pénztárhoz. Egyáltalán abban a reményben van a gyűlés, hogy a kör pénztár kezelése által teljesen rendbe lesz hozható a sok hátrálék ügye, s jövőre pedig a díjak is pontosan beadatnak. A tárgysorozat további pontjai is élénk részvétel mellett tárgyalattak le.

Koleszár Lajos, b.-hunyadi igazg. részletesen kidolgozott javaslatokat terjesztett elő a közp. választm. által megküldött „ügyrend”-re vonatkozóan, s a szükségesnek vélt számos módosításokat el is fogadta a gyűlés, miután azok fölött részletesen tanácskozott. Ezt követte a Kovács Dániel által előterjesztett vitatételek és javaslatok tárgyalása, melyeket a földrajznak rajzoltatva tanításáról terjesztett elő. A javaslatok elfogadtattak egy pár hasznos módosítással. Minthogy a gyűlés eddig már 4 órán át tartott, több tárgyat nem lehetett fölvenni, ki levén fáradva a tagok türelme teljesen, hanem megállapított a jövő gyűlés programja, mely Bánffy-Hunyadon tartatik meg, lesz két nyilvános tanítás, egy vitatétel előterjesztés az írva-olvasás köréből, továbbá két felolvasás. Miután a gyűlés feloszlott, a tagok társas ebédre gyűltek össze, melyen a Bánffy-Hunyadról lerándult érdeklődőkkel együtt 27-en vettek részt. A pohár köszöntések során

éltették megyénk kir. tanfelügyelőjét, Kozma F. urat; az E. M. K. E.-t, mint a sebesei iskola fenntartóját; a sebesei iskola gondnoksági elnökét és gondnokságát; a bányatelepet, mint az iskola támogatóját; az érdeklődő közönséget. Igen emelkedetté tette a hangulatot Ruttkay Gyula bánffy-hunyadi polgári iskolai tanár egy szép költeményének elszavalásával, melyet okt. 6-ra, a vértanúk emlékezetére fohász alakjában írt meg, s a társaság éljenzéssel, tapsal adott kifejezést tetszésének. Ebéd után az egész társaság megtekintette a kis-sebesei kőbánya telepet s a 6 órákor jövő vonattal tért vissza ki-ki a maga otthonába egy jól eltöltött nap kedves emlékével
Kovács Dániel, köri elnök.

I R O D A L O M.

Földrajz a polg. l.-iskolák II. oszt. számára. A legújabb miniszteri tanterv nyomán írták dr. Hunfalvi János és Schneider János. II. rész. Budapest, 1889. Lampel Róbert. Ára 80 kr.

E mű első részét a „Család és Iskola“ 1889. évi 5., 6. és 7. számaiban ismertettem, ezért jelenleg csakis a II. részről szólók.

A mű 4 szakaszra oszlik; az első Ázsiát, a második Afrikát, a harmadik Észak- és Dél-Amerikát, a negyedik Ausztráliát tárgyalja. Terjedelmét illetőleg ugyanazt mondhatom, a mit az I. kötetről: ha mindent megakarunk tanítani belőle, vagy tulterheljük a gyermeket, vagy nem marad idő az ismételésre. Mert a függeléket nem számítva, az eltanítandó anyag 103 oldalt foglal magában, s mivel az ismételéseket már áprilisban el kell kezdeni: hetenként két órát számítva, összesen 46—48 órával rendelkezünk; így tehát egy-egy tanóra e sűrűen nyomtatott könyvből 2—3 oldalt kellene föladni megtanulás végett.

Hanem kihagyásokkal könnyíthetünk itt is a tanulón. A név s néhol a nagyon nehezen megtanulható amúgy is igen sok. Ilyen elhagyásokat tehetünk Sziget-Indiánál, Afrikánál. Például: a Szahara oázisainak neveit miért tanulná be az a gyermek, vagy Magas Afrika és Szudán ismeretlen országainak és népeinek nehéz elnevezéseit? Mit gyötörjük őket az Arguin, El-Aravan, Tuat, Tintellusz, Agadesz, Vakuavi, Massai, Kisongo, Rubaga, Kaseh, Udsidi, Lunda, Kazembe, Kabebe, Makololo, Linyanti, s más ilyen nevek megtanulásával; mikor a közelebb eső és fontosabb dolgokra is alig van elegendő időnk?

Továbbá Grönland, Brit-Amerika és Alaszka igen terjedelmesen vannak tárgyalva; különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a sokkal érdekesebb és tanulságosabb Uniot rövidebben ismerteti, mint a fent említett három néptelen s nagy részben sívár területet; pedig természetes, hogy az iskolában a földrajz tanításánál a legtöbb időt kellene fordítani az olyan területekre, melyeknek úgy domborzati, mint vízrajzi, időjárásai és népességi viszonyai: mind azt magukban foglalják, a mit egyszerűnek, szépnek, földrajzilag érdekesnek, elme fejlesztőnek és tanulságosnak mondhatunk. Nyelvezete általában véve elég magyaros és értelmes. Sok helyt azonban igen tömör, sőt homályos, különösen, ha a 11—12 éves gyermek gondolat-világába képzeljük magunkat. Már pedig ilyenek számára van írva e könyv. S a meglehetősen nagy számmal előforduló sajtó- vagy tollhibák még inkább nehezítik a megértést, meg a tanulást. Például: „Az Indus közép folyása balparti mellékvizével a Szedlácsal körül fogja a termékeny Pendzsabot (öt folyóköz), míg a jelzett alföld déli része Thür nevű sivatag, melynek keleti szélén a Gangeszi mélyföld veszi kezdetét.“

Ez igen bonyolódott és a sok név és adat miatt igen nehéz mondat egy 11—12 éves gyermek agyveleje számára. A következő pedig nemcsak nehézkes, de magyartalan is.

2. „Az ázsiai felföld keleti fősíkja a Hindukus hegylánczsal összefüggésben levő Pamir fősík keleti alján veszi

kezdetét s dél felé a Himalájában, ész. felé pedig a Thien-sanban birja (?) párkány hegylánczát.“

3. . . . „az Altái-, Jablonoi- és Stanovoi-hegységek, melynek (melyek helyett) északkeleti folytatása a Kamcsatkai és Csukesi félszigeteken található.“

4. „Az eszözi félvénen különösen a (?) mocsaras Csádtó délkelet felől a Sárít veszi magába.“

5. „A vastagbőrűek osztálya nagyon jól van képviselve.“ A vastagbőrűek osztályát semmiféle természetrajz sem ismeri. . . . Van: emlősök, madarak, hullók stb. osztálya, de ilyen oszt., t. i. vastagbőrű nincsen. Rendet is csak régen, régen különböztettek meg az állattanokban (A melybe az elefántot, vízi lovat, orrszarvut stb. sorozták).

6. „A Bahr-el-Abiad a Kilimandsaro hegytől nyugatra birja (?) eredetét az egyenlítő felé“ stb.

Milyen rossz, magyartalan kifejezés ez a „birja eredetét“ s nem is egyszer, hanem többször fordul elő e könyvben.

A sajtó- és tollhibák pedig, a mint már említém, több helyt nagyon értelemzavarók. Az említettek közül álljanak itt meg a következők:

„Az anyaállamhoz tartoznak még Formosa és Taivan szigetek is.“ Holott Formosa és Taivan ugyanazon szigetnek két neve, tehát nem két szigetet csak egyet kellett volna jelölni velök, s így nem többes számba, hanem egyes számba írni a mondatot.

„Ázsia lakosainak számát 430 millióra teszik“ 830 millió helyett! (34. lap). E könyv szerint: „A felföld szép vidékén elhelyezkedő Zana (Tana) tóból foly le a Bahr-el-Azrek, s éjszak felé az Ahtbara vagy Takazze.“ E szerint tehát az Ahtbara is a Tana-tóból foly le.

A Tokantin-t két helyt sorolja az Amazon mellékvizei közé, holott csak közös torkolata van az Amazonnal.

Boliviáról azt állítja, hogy nincsen tengerpartja; (85. l.) holott Peru és Chile közt egy darab tengerpart Boliviához tartozik. York erődöt Brit-Amerikában a Severn f. mellé helyezi, holott a Nelson torkolatánál fekszik. (65. lap). A Torres szorost (Ausztrália és Uj-Guinea közt) Forres szorosnak nevezi. (99. lap). A Mauna-Loa hegyet Mannaroa-nak, a Mauna-Keá-t Manna-keá nak (103. lap) (Hawai szigetek).

Számokkal nem terheli meg a gyermeket; de a statisztikai adatok e kötetben sem egyeznek meg pontosan a könyv két különböző helyén. Péld: A chinai birodalom kiterjedése a 22. oldalon: 12 millió km.² a függelékben 11 millió □ km.² Ázsiai Oroszország kiterjedése előbb: 16,5 millió km.² és a lakosok száma 16,5 millió; a függelékben a kiterjedés már 17 millió km.² és a lakosok száma csak 16 millió. Az Unió lakossága előbb: 57 millió; a függelékben már 59 millió. Afrika lakossága előbb 206 millió; a függelékben csak 203 millió. stb. Szóval, a tanuló korán megtanulja, hogy a statisztikai adatoknak nem lehet hinni, s azokban nem lehet bízni.

Az előadás módszere e kötetben is inductiv, s ennél fogva czélszerű a tanítás ezen fókán. Az általános részekben, a hol a tanultakat összefoglalja, helyes és határozott logikai rendben halad, melyet a gyermek fölfogása és emlékezete elég könnyen követhet. Az említett téves és a sajtóhibák miatt értelem zavaró adatokon kívül adatai helyesek. Nyelvezete, a mint már érintettem, kivéve: az igen tömören fogalmazott helyeket, elég világos és értelmes.

Ennél fogva a kellő rövidítésekkel, mert a földrajzra szánt idő kevés, most is használható tankönyvnek mondhatom.

Azonban a jeleztem hibák kijavítása nagyon szükséges volna, annál inkább, mivel némelyik nagyon lényeges és könnyen téves útra terelheti a gyermek földrajzi ismereteit. A második kiadás földadata lesz tehát e tankönyvet használhatóbbá tenni: azaz a nehézkes mondatokat egyszerűbbekkel, a téves, hamis adatokat helyesekkel fölcserélni.

Binder Laura.

V E G Y E S E K.

— Szabadságidő engedélyezés. Bányaai Árpád kolozsvári áll. tanítónőképzési tanár, betegsége okán, újabban két hónapi szabadságidőt nyert.

— Gondnoksági tagok. A vall. és közokt. m. kir. miniszter a mocsai állami népiskola gondnokságához Paál Gergelyt és Biedermann Józsefet r. tagokul kinevezte.

— A vall. és közokt. m. kir. miniszter folyó év szept. 20-án 6686. sz. a. felhívta az egyházi főhatóságokat, hogy alapszabályok nélkül működő tanító-egyleteiket utasítsák alapszabályaiknak a m. kir. belügyminiszterhez leendő betervezésére.

— Vízartó edények. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter f. é. szept. 20-án 35.762. sz. a. kelt rendeletével a népiskoláknak megszerzésre ajánlja a dr. Oláh Gyula által tervezett s szabadalmaztatott bádóg víztartókat. E víztartó edények a közegészségügy követelményeinek megfelelően vannak szerkesztve. Tapasztaltatott ugyanis, hogy a legtöbb népiskolában a gyermekek korszából, dezsából stb. isznak, s e közös ivóedény használatának eredménye az a sok száj- és torokbetegség, mely némely iskolánál nagy mérvben van elterjedve. E víztartó edény nemcsak ezektől óvja meg a tanulókat, de a mellette használható Chumberland Pasteur-féle vízsűrítő készülékkel a szennyes ivóvizet is használhatóvá teszi. Ezen edények kétféle nagyságban vannak készítve; az egyik 20 literes 30—35 tanulóra, a másik 34 literes 50-nél több tanulóra. Az előbbinek ára 36 frt., az utóbbinak 45 frt. A megrendeléseket Zellerin Mátyás budapesti gyárhoz kell intézni (VIII. Nagydíófa-utca 14. sz. a.), ki hogy ez edényeket könnyebben megszerezhetővé tegye, hajlandó az edények árát négy egyenlő részben elfogadni.

— A bpesti áll. segélyz. mechanikai tanműhely igazgatója körlevélben tudatja az érdekeltekkel, hogy készítményeinek kizárólagos eladását Calderoni és Társa bpesti mű- és tanszerkereskedő cég vette át. Az ezen céghez intézendő megrendelésekben jelezni kell, hogy a tanműhely készítménye kiváltképp, mivel a nevezett cég a tanműhely készítményein kívül külföldi műhelyekben készített műszereket is tart raktáron. A tanműhely árjegyzéke közelebről fog megjelenni.

— Közrendőri szabályok a népiskolában. A vall. és közokt. m. kir. miniszter 14.189. sz. rendeletében Háromszék megye kérésére megengedte, hogy a megyei közrendőri szabályokat a népiskolában tanítsák s e célra a megyei isk. alapból veendő költséggel egy pótfüzetet készíttessenek s azt a gyermekek közt ingyen osszák ki.

— A kisdedovárról szóló törvényjavaslatot rövid időn tárgyalás alá veszi a képviselőház.

— Új tanügyi lap. „Protestáns Tanítók Lapja“ címen tanügyi heti közlönyt indítottak Hódmezővásárhelyt Balogh István felelős szerkesztő és Bibó Lajos szerkesztő. A lap megjelenik minden szombaton egy ívnyi terjedelemben. Az 1-ső szám okt. 4-én jelent meg következő tartalommal: Felhívás, A szerkesztők. Tárca: Egy a sok közül, Nemó A tanító a társadalomban, Egy „bodri.“ Anyagi helyzetünk, Bibó Lajos, Az ev. ref. tanítók orsz. gyűlése, Balogh István. — Vegyes közlemények. Jogi kérdések és feleletek. Előfizetési árak: Egész évre 4 frt. Fél évre 2 frt. Negyed évre 1 frt.

— „A IV. egyetemes tanító gyűlés naplója“ címen egy körülbelül 30 nagy 8-adrét ívre terjedő munkára hirdetnek előfizetést: Péterfi Sándor, György Aladár és Somlyay József. A munka magában fogja foglalni a gyűlés három napján felvett gyorsírói jegyzeteket s azon értekezéseket, melyeket egyes szak tudósok a gyűlés vagy a tanszerkiállítás helyiségeiben tartottak. Képet ad a tanítóképző tanárok, a kisdedovók, a leányneveléssel foglalkozó szakosztály, az

Eötvös-alap és árvaház bizottságainak működéséről. A „Napló“-t Szathmári György arcképe fogja díszíteni. A mű ára 1 frt. 50 kr.; megrendelési határidő 1890. nov. 10-ike. Az előfizetési pénz Kurz Sámuel tanító urhoz (Budapest, IV. ker. Deák-tér 4. sz.) küldendő.

— A nők és az orvosi pálya. A lipcsei általános német nőegylet kérését intézett a porosz képviselőházhoz, hogy biztosítsák törvény által a nőknek az orvosi pályára lépést. Azonban a ház a kérését nem vette tárgyalás alá.

— Tanulók a nyári szünidőn. Párisban nyáron összegyűjtik s tanító felügyeletére bízzák azon tanulókat, a kiket falura nem küldhetnek üdülni. A tanító délelőtt tanítja a gyermekeket, délután pedig kiviszi sétálni s rendre megmutogatja nekik a nemzeti emlékszóbrokat, muzeumokat, gyűjteményeket stb. Ha az idő nem kedvez a fiuk kézügyesítő oktatásban részesülnek; ilyen majd minden iskolánál van. A leányok női kézimunkát tanulnak. A tanító e foglalkozásért havi fizetésének kétszeresét kapja.

— Siketnémák. Magyarországon 20.000 siketnéma van. Ezek között csak 280 részesül oktatásban az e célra fennálló 5 intézetben.

— Leány-gymnázium. Boselli olasz közokt. miniszter elhatározta, hogy jövő évi április 1-ével leány-gymnáziumot létesít.

— Az ember számokban. Egy amerikai tanár az emberi testről a következő adatokat állította össze: A testben van 105 csont, 500 izom, a táplálkozási csatorna mintegy 8 méter, a vér súlya felnőtteknél mintegy 15 kgr. A szív rendszeren 15 cm. hosszú, 8 cm. átmérőjű, percenként 70-et üt, óránként 4200-at, évenként 36,792.000-szer; minden szívdobbanás 44 gr. vért nyom előre s így egy nap 58½ mázsanit. A testnek minden csepp vére átmegy 3 percenként a szíven. A tüdőben rendszeren 5 liter levegő van, egy órában 1200 lélekzetet veszünk, a mihez 300 liter levegő szükséges, naponként 7200 liter. A bőr 3 rétegből áll, melyek vastagsága 3—6 mm, minden négyszög centiméternyi bőron 12.000 porus (izadó cső) van s ezek összes hossza a testfelületén 50 km. lenne.

— A selyemtermelés nagyságáról az 1882—1889-diki átlagot véve, a következő adatokat közli: Olaszország 63.400, Khina 50 000, Japán 32.800, Franciaország 12.300 s a többi államok összesen 30.000 mázsa selymet termelnek évenként, de ezek a számok folyvást szaporodnak.

— A sajt infusoriái. Adametz svájci tudós számítása szerint egy gramm friss ementhali sajtban 90—140.000 apró állat van, mely szám, ha a sajt 70 napig állott 800.000 darabra szaporodik. Egy más sajt fajban már 24 napi állás után majdnem 5 millió apró állat fordult elő, s így 360 gramm ily sajtban körülbelül annyi apró állat él, mint a hány ember van jelenleg az egész földön.

— Összehasonlító statisztika. Belgiumban 5.500 iskola s 136.000 korecsma van; oktatásügyi czélokra évenként 15 millió frankot adnak ki, pálinkára 135 milliót.

— A Egyesült-államok népessége a legújabb népszámlálás szerint 64 millió, köztük mintegy 14 millió olyan, ki külföldön született. Az évi szaporodás 1.716.000-et tesz, havonként mintegy 43 000 bevándorlót is odaszámítva.

TARTALOM: Tanóra előtt és után. (Folyt. köv.) *Tóth Károly* — Gondolatok a falusi népiskolákról *Földes Károly*. — A szóról-szóra való emléztetés módjának, tárgyainak s értékének meghatározása a népiskolában. (Folyt. köv.) *Pap Mari*. — Tanítói kibúcsuzás. *Agyagási Sándor*. — Tárca: Az élvezeti szerekről. (Vége.) *Dr. Koch Ferencz*. — Paedagogiai esetek: „Nem vettem észre őket.“ *Boga Károly*. — Egyesületi élet: A gyalui t. kör gyűléséről. — A b.-hunyadi t. kör gyűléséről. *Kovács Dániel*. — Irodalom: Földrajz Hunfalvytól és Schneidertől, ismerteti *Binder Laura*. — Vegyesek k.